

Motion till riksdagen 2005/06:U348

av Lars Wegedal m.fl. (s)

Utveckling av det nordiska samarbetet

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen när det gäller att utveckla och förstärka nordiskt samarbete.

Motivering

I en lång rad undersökningar som gjorts för att jämföra konkurrenskraften bland världens stater placeras de nordiska staterna högst upp i rankningen. Ett sentida exempel på detta är den granskning av 117 länders tillväxtpotential som publicerades den 29 september 2005 av World Economic Forum. I den rapport som offentliggjorts placeras Finland som etta, Sverige som trea, Danmark som fyra, Island som sju och Norge som nia. Av de rankade länderna placerades 108 på en lägre nivå än det sämst placerade nordiska landet och USA:s andraplacering var det enda som hindrade en trio av nordiska stater i topp.

Denna undersökning stärker ytterligare den bild som ges i en rad andra jämförande undersökningar mellan världens stater när det gäller ekonomi, sociala förhållanden, arbetsmarknad, jämställdhet, miljö etc.

Att Norden med 25 miljoner människor utgör en mycket stark välfärdsregion i varje internationell eller historisk jämförelse är ett faktum som är närmast odiskutabelt. Det finns ingen anledning att betvivla påståenden om att det beror på den politik och de särskilda villkor som skapats inom varje stat var för sig. Men det finns heller ingen anledning att sätta ifråga att det organiserade nordiska samarbetet också ger en betydande del av förklaringen till de nordiska staternas relativa och imponerande framgång.

De avtal om passfrihet, gemensam arbetsmarknad och social trygghet som ingicks efter Nordiska rådets tillkomst är av stor betydelse för den situation som idag kan avläsas i rapporter som den från World Economic Forum. I jämförelse med andra regioner i världen, och i en jämförelse mellan vad som

Fel! Okänt namn på

sker inom Norden jämfört med vad som sker mellan Norden och omvärlden, är rörligheten i Norden stor.

Beslut inom det organiserade nordiska samarbetet har också i senare tid haft utomordentligt stor betydelse för utvecklingen. Som ett exempel kan nämnas den överenskommelse som gjordes på 1980-talet om en gemensam nordisk standard för mobiltelefoni, NMT, inom ramen för Nordiska ministerrådet. Få, om ens något, beslut har i sig haft så stor betydelse för ekonomi och arbetsmarknad i Norden som NMT-beslutet. Det har haft avgörande betydelse för att Norden därefter har kunnat visa en ledande initiativförmåga på mobiltelefonins område i ett europeiskt och globalt sammanhang.

Sedan järnridåns fall har de nordiska staterna i samverkan kunnat bidra till att helt nya förutsättningar skapats i Östersjöregionen. Tack vare denna nordiska samverkan kan de nordiska staterna med fog hävda att de spelat en större roll än andra när det gäller att ge stöd till Estlands, Lettlands och Litauens krav på respekt för sin självständighet och till att dessa tre grannländer numera har säte och stämma i Europeiska unionen.

Att Östersjöregionen idag är Europas främsta tillväxtregion är inte enbart det nordiska samarbetets förtjänst – men det nordiska samarbetet har en väsentlig del i en förklaring. Att det organiserade nordiska samarbetet därtill avgjort haft den största betydelsen för viktiga miljöinvesteringar, främst genom samarbetsorganet NEFCO (Nordic Environment Corporation/Nordiska miljöfinansieringsbolaget) och Nordiska Investeringsbanken, i Östersjöregionen är otvetydigt. Detta spelar en viktig roll för att åstadkomma en varaktigt hållbar utveckling i Norden och dess närområde.

Få torde ifrågasätta att samarbetet och rörligheten i Norden har mycket stor betydelse för den ekonomiska utvecklingsnivån i länderna och att den också har mycket stor betydelse för hundratusentals människors livschanser. Det finns emellertid ingen djupgående utredning av hur stort bidrag rörligheten i Norden ger till välståndsutvecklingen och vad det är som möjliggör den stora rörligheten i Norden.

Sverige bör inom Nordiska ministerrådet ta initiativ till en sådan utredning.

Rörligheten på arbetsmarknaden har de senaste årtiondena medfört att hundratusentals finländare kunnat undgå arbetslöshet genom att flytta till Sverige. Under det senaste årtiondet har tiotusentals svenskar varje år arbetat i Norge samtidigt som Sverige erbjudit arbetsplatser för ett stort antal som sökt sig hit från andra nordiska länder.

Universitet och högskolor, men även delar av den grundläggande och yrkesinriktade utbildningen, kan dra nytta av en relativt stor rörlighet bland lärare, forskare och studerande inom Norden. Näringslivssamarbetet har växt sig allt starkare, inte minst genom en lång rad företagsfusioner som inte minst tillkommit det senaste årtiondet. Tack vare det nordiska samarbetet har innovationer gjorda i ett nordiskt land i många fall kunnat leda till produktion och sysselsättning i ett annat land.

Trots att Norden redan idag måste betraktas som en region i världsklass när det gäller konkurrenskraft och välfärd kan åtskilligt göras för att förbättra situationen. Utmaningen från befolkningsrika stater som Kina och Indien medför att det är angeläget att dessa möjligheter till förbättringar tas till vara.

Fel! Okänt namn på

Det gäller därför att på bästa sätt ta till vara de närmast unikt goda möjligheter till dialog mellan parlamentariker och ministrar från olika länder som Nordiska rådet erbjuder. De nordiska regeringarna kan genom Nordiska ministerrådet bidra till att Nordiska rådet förblir ett centralt forum för att skapa en politik som leder till att Norden som region förblir i världsklass som välfärdsregion. Sveriges regering bör verka för detta.

Trots goda ambitioner och flera avtal som syftar till att underlätta rörligheten tvingas åtskilliga medborgare uppleva att besvärande hinder kvarstår när rörlighet sker över Nordens gränser. Detta beror på att folkstyrets fundament såväl inom Norden som utanför dess medlemsstater utgörs av nationellt självstyre när det gäller skatter, sociala trygghetsordningar och arbetsmarknadspolitik.

För att undanröja de kvarstående gränshinder som finns, och de som vi måste räkna med till följd av nationellt beslutsfattande, behövs en ständig vaksamhet och ständiga initiativ. Det är en illusion att tro att alla gränshinder mellan självständiga stater skulle kunna undanröjas och/eller förhindras från att uppstå så länge vi har kvar ett betydande mått av nationellt självstyre. Ett sådant styre vill vi i väsentlig utsträckning behålla oavsett det nordiska samarbetet, Europeiska unionen, WTO eller annat mellanstatligt eller överstatligt samarbete.

Den gemensamma servicetjänsten, Hallå Norden!, har inte bara bidragit till att uppmärksamma vikten av att undanröja gränshinder utan också till att det inom Nordiska ministerrådet tagits initiativ som undanröjt eller mildrat gränshinder. Exempel på detta är den förenklade ordning för mantalsskrivning för nordbor som det gjordes en överenskommelse om under 2004. Ett annat exempel är den gemensamma skatteportal som nu etablerats på webben.

Efter ett initiativ av den nordiska samarbetsministern i Sverige, Berit Andnor, fick den förre statsministern i Danmark, Poul Schlüter, Nordiska ministerrådets uppdrag att leda de nordiska regeringarnas ansträngningar att undanröja onödiga gränshinder. Detta har fungerat väl. När Schlüter slutfört sitt uppdrag är det viktigt att Sveriges regering verkar för att en kraftfull ledning tar vid för att söka främja så goda villkor som möjligt för medborgarnas rörlighet över gränserna.

Trots förda diskussioner har inte den gemensamma arbetsmarknaden för nordbor med varaktigt rätt att uppehålla sig i en nordisk stat, men utan medborgarskap i någon av dessa stater, kunnat göras tillgänglig ännu. Det är angeläget att Sveriges regering inom Nordiska ministerrådet fortsätter sitt arbete på att få genomfört en överenskommelse i detta syfte. Det är lika orimligt att en utomnordisk medborgare bosatt i Malmö ska vara förhindrad att ta jobb i Köpenhamn som det är att en arbetslös utomnordisk medborgare i Köpenhamn inte kan ta jobb i Malmö, för att ge ett exempel. En överenskommelse som öppnar hela den nordiska arbetsmarknaden för alla nordbor, även för dem med utomnordiskt medborgarskap, bör helst gälla hela Norden.

Rörligheten över de nordiska statsgränserna ger så värdefulla bidrag till samhällsekonomin och konkurrenskraften i Norden, och inte minst för att ge nordbor större livschanser, att också aktiva åtgärder för att främja denna rörlighet bör övervägas. Inom Sverige finns möjligheter att få arbetsmarknadspo-

Fel! Okänt namn på

litiskt stöd för den som är arbetslös i en ort och är villig att anta ett erbjudande om arbete i en annan ort. Liknande stöd finns inom andra nordiska länder. Det saknas däremot en möjlighet att få stöd för de arbetslösa som kan få ett arbete i annat nordiskt land men hindras av dryga flytt- och etableringskostnader. Sverige bör aktualisera frågan om en aktivare gemensam arbetsmarknadspolitik i detta avseende inom Nordiska ministerrådet.

Den enda egentliga rörelsefrämjande insats som sker inom ramen för det organiserade nordiska samarbetet i dag är Nordjobb. Inom ramen för detta projekt har sedan dess start drygt 15 000 ungdomar getts chansen att pröva ett arbete i annat nordiskt land än det egna i form av sommarjobb. I år har 230 ungdomar från andra nordiska länder i genomsnitt sommarjobbat i drygt nio veckor i Sverige och flera än 240 svenska ungdomar har genom Nordjobb erbjudits sommarjobb, bostad och fritidsverksamhet i annat nordiskt land.

Det är viktigt att Nordiska ministerrådet ger Nordjobb, som har Föreningarna Norden som huvudman, tillräckliga ekonomiska resurser även kommande år. Det är också viktigt att undersöka förutsättningarna för att ge ”nordjobbare” likartade villkor vid beskattning när de sommarjobbar i nordiskt grannland som de skulle ha haft om de sommarjobbat i eget land. Nordiska ministerrådet bör uppmanas att undersöka förutsättningarna för detta.

För åtskilliga framstår det som paradoxalt att de nordiska länderna med hög skattenivå, stor offentlig sektor och omfattande offentliga försäkringssystem samtidigt visat sig vara de mest konkurrenskraftiga och med den högsta tillväxttakten i Västeuropa. Som framgår av en rapport publicerad av Nordiska ministerrådet och ”tänketanken” Mandagmorgen, (”Norden som global vinderregion”, augusti 2005), är det dock inte en paradox. Det är tvärtom just samhällsformen och kulturen i de nordiska samhällena som utgör förklaringen.

Med tanke på de mycket kraftfulla globala utmaningar som nu sker är inte den höga välfärdsnivån och konkurrenskraften garanterad för framtiden. Det behövs ett förstärkt nordiskt samarbete för att hävda de framgångar som nåtts och för att vinna ytterligare.

En viktig förklaring till att de nordiska staterna utgör ett kluster i täten av snart sagt varje rankinglista med ambition att visa framgångar eller tillkortakommanden för staterna är den ömsesidiga språkförståelsen i Norden. Språkförståelsen är grundläggande för flera av de förklaringsfaktorer som bidragsgivarna till rapporten ”Norden som global vinderregion” pekar på. Att vidmakthålla och förstärka denna ömsesidiga språkförståelse är alltså inte en fråga om kulturell kuriositet – det är en fråga av största vikt när det gäller nordiskt samarbete av stor betydelse för framtidens välfärd och konkurrenskraft i Norden.

En utredning om den ömsesidiga språkförståelsen i Norden, med forskare vid Lunds universitet som författare och Nordiska kulturfonden som huvudsaklig finansiär, visar på behovet av förstärkta insatser för att vidmakthålla och förbättra den ömsesidiga språkförståelsen i Norden. Man kan visserligen hävda att det är positivt att en betydande språkförståelse finns trots en i flertalet fall total avsaknad av undervisning i skolan. Än mera oroande är dock att

Fel! Okänt namn på

språkförståelsen av allt att döma minskar jämfört med gångna årtionden och att unga förstår mindre än äldre.

Sverige bör verka för att åtgärder för förbättrad ömsesidig språkförståelse i Norden blir ett än mera prioriterat område inom Nordiska ministerrådet. Detta är ett paradexempel på ett område där det endast är genom organiserad nordisk samverkan, såsom det vi har inom Nordiska ministerrådet och Nordiska rådet, man kan nå verkningsfulla resultat. Det kan inte komma till stånd i andra mellanstatliga sammanslutningar och inte heller enbart genom åtgärder i ett av länderna.

I Norden har enastående framgångar nåtts, inte minst genom den samverkan, den öppenhet och det samarbete som åstadkommit hittills. Motiven för det nordiska samarbetet är dock inte svagare nu än de var efter andra världskriget när steg togs för att bygga det samarbete som idag existerar. Idag finns än starkare skäl.

De nordiska ländernas samhällsform, kultur och ömsesidiga språkförståelse har gjort Norden till en välfärdsregion av världsklass och med en konkurrenskraft i närbelägna och samarbetande länder som det inte finns någon motsvarighet till i världen. De framgångar som nåtts är dock inte nog för att möta nutidens och framtidens globala utmaningar. Ett än mera förstärkt nordiskt samarbete behövs. Nordiska ministerrådet och Nordiska rådet utgör de viktigaste instrumenten.

En grund för en framtida offensiv i det nordiska samarbetet kan läggas genom en djupgående utredning av vad som förklarar att en region med blott 25 miljoner människor kan hysa fem stater som placerar sig bland de tio främsta bland flera än 100 stater i fråga om konkurrenskraft. En sådan utredning bör Sveriges regering verka för att Nordiska ministerrådet initierar.

På grundval av en sådan utredning bör den framtida inriktningen av Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets arbete fastläggas. Utredningen motiveras inte av att det finns ett behov av att söka underlag för inåtvänt stoltserande. Det är tvärtom bråttom att få ett bättre underlag för att ta till vara den potential som ligger i att genom förstärkt nordiskt samarbete möta de stora globala utmaningar som idag är ett faktum. Hur vi lyckas möta dessa utmaningar avgör i vilken utsträckning vi kan vidmakthålla och utveckla den välfärd som har ett mycket brett stöd i befolkningen.

Ett ställningstagande till framtidens nordiska samarbete kan inte tas grundat på löst formulerade hypoteser. Vi vet att Norden måste betraktas som en region med enastående framgång, välfärd och god konkurrenskraft. Men vi vet inte tillräckligt om varför det är så. Därmed vet vi inte heller tillräckligt om hur vi bäst ska bygga vidare på den samhällsform och det samarbete som lett oss fram till vad vi uppnått hittills och om hur vi bäst utvecklar samarbetet i den stora globala utmaningens tid.

Detta bör motivera Sveriges riksdag att be regeringen att inom Nordiska ministerrådet ta de initiativ som föreslås i denna motion.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 4 oktober 2005

Lars Wegedal (s)

Sinikka Bohlin (s)

Ann-Kristine Johansson (s)

Reynoldh Furustrand (s)

Berndt Sköldestig (s)